

ture's experience of plots, conflicts, characters. It is noted that almost every his text is experiment of forms. For example, in his short story «The blood» writer showed Nietzsche's ideal of strong personality, which was professed by artistic generation of the 1920's: he implemented his narrative to format of the leader's and the mass' conflict. In the short story «Via dolorosa» the author implemented the classical collision – love of beggar and noble lady – towards the contrast of the mask and the true face. The noble lady transpired a cheap whore and groom transpired a knight. In the story «Vertep» the writer tried to deny woman's image which was traditional for Ukrainian literature in 19-th century. It was artist's positive reaction to literary discussion in the Ukraine in 1925-1928 years.

Key words: author, prose, short story, character, vitalism's romance.

Отримано: 16.02.2015 р.

УДК 811.161.2'38

Л. М. Марчук

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ САКРАЛЬНИХ ЛЕКСЕМ В ПОЕЗІЯХ ІВАНА ОГІЄНКА

Стаття присвячена одному із актуальних питань – дослідженню мови поезій конфесійного стилю, а саме: поезій для дітей Івана Огієнка, який став одним із фундаторів конфесійного стилю ХХ століття в Україні.

Ключові слова: конфесійний стиль, концепт «душа», релігійна поезія.

Сучасники називали І. Огієнка людиною енциклопедичних знань, праці й обов'язку. І це не випадково. Адже природжений хист ученого, педагога, державного, громадського, церковного та культурного діяча однаково успішно виявлявся у його діяльності і як мовознавця та літературознавця, і як перекладача та поета, і як редактора та видавця, і як ректора та міністра, і як православного митрополита та історика української церкви.

Іван Огієнко залишив після себе не лише величезну наукову, а й художню спадщину. Йдеться про вагомий, не вивчений досі, пласт художньої творчості І. Огієнка, якою є *релігійна поезія*. Творити таку поезію здатна, як відомо, людина, помисли й діяння якої одухотворені глибокою вірою в Бога, щоденним безкорисливим служінням його ідеалам. Митрополит Іларіон (Іван Огієнко) не лише переклав Біблію, дотримуючись ритму та релігійних канонів, а й переніс такий ритм на релігійні поезії. У коментарях до перекладу він зазначав: «Усі перші давні молитви писані поетичними віршами, Господь, наш Бог дуже часто говорить у Біблії милозвучними віршами (Пророки, Псалтир, Книга Йова). Ось тому й взагалі віршова мова – це Божа мова, ось тому й Пророки пишуть огненними віршами, ось тому поет – це Пророк. І взагалі поезія, як літературний рід, старша за прозу» [3, с.4]. Такі настрої автор втілював у поетичні рядки. Напр.:

Христос Воскрес – й душа співає,
І серце в радіщах виріє,
Й несеться Богові безкрає
Святе й велічне Алілуя!
Христос Воскрес – й палкє проміння
Фонтаном сіплється додолу, –

Й Господні чуда Воскресіння
Квітками вкрили землю голу!
І в серці спраглому засяло
Святе Воскресіння Небесне, –
Й запахли квіти Ідеала:
Христос Воскрес, той світ воскресне!
Христос Воскрес, – й в моєму серці
Воскресна Правда крільми має, –
Як тихий легіт на озерці,
Як щастя юне та безкрає!.. (8.IV.1959).

Дослідження концепту *дух* у українській мові на матеріалі поетичного мовлення Івана Огієнка, конфесійної лексики його поетичних творів та його мовної особистості, чинників виділення конфесійного стилю дозволяє зробити ряд висновків щодо особливостей мовного вираження національних концептів та впливу екстралінгвістичних чинників як на індивідуальну мову, так і на національно-мовну картини світу.

У книзі «Бог і світ» [4] натрапляємо на вірші для дітей і молоді, у яких Іван Огієнко (митрополит Іларіон) проводить рівність між любов'ю до української мови, до матері та батька та до України.

Плідно в Родині Рідна Мова,
Як чорнозем той для пшениці, –
Без неї Нація готова
Зла смерть, як без води криниці.

Душа в мовній картині світу виступає в основному як вмістилище проявів психічного життя людини. Взагалі уявлення про душу як про певне вмістилище, характерне для української культури. Наприклад, у Івана Огієнка:

Ніколи, моя Рідна Мати,
Тебе не забудь, Україно, –
В душі моїй будеш палати
Навіки віків до загину!..

Кожна конкретна семантико-психологічна і емоційно-естетична реалізація концепту *душа* у межах художнього дискурсу визначається особливостями мовної свідомості особистості. Мовна особистість – узагальнений символ/образ носія і провідника культурних, мовних, комунікативно-діяльнісних поведінкових реакцій, цінностей, знань, установок, традицій і можливостей.

Характерно, що правове поняття *душі* і в християнській традиції нерозривно пов'язане з поняттям «живе»: «жива душа», «дух життя», «давати духу» = «давати життя», «живим духом», «душа болить», «душа горить», «душа перевернулася», «відводити душу», «надривати душу» тощо. Наприклад:

Душа народу – Рідна Мова,
Й всьому живому – рідна мати,
Найперша Нації основа,
Ясні людського серця шати!

Спостерігається дистрибуція лексем, феноменів і понять *душа* і *дух*.

Дух – переклад слів, на які можна натрапити у античних філософів й у Біблії: «spiritus» (лат.) і «φνεσμα» (грец.), що означає «повітря, яке рухається», «подув», «подих» (як носій життя), душа як сутність, яка може тимчасово чи назавжди залишити тіло, привид, саме життя, сутність Бога: «Бог є дух», сама внутрішня сутність землі чи світу, дух землі, світовий дух, ідейний зміст творів мистецтва. Наприклад:

Ти Духа Божого краплина,
Велична наша Рідна Мова:
Душі троянда ти єдина,
Лелія серцю Бога-Слова!

Новий тлумачний словник української мови у чотирьох томах фіксує визначення концепту *дух* таким чином: «Дух – 1. Психічні здібності, свідомість, мислення. 2. Внутрішній стан, моральна сила людини, колективу. 3. Загальний внутрішній зміст і напрям, основний характер чого-небудь. 4. За міфологічними і релігійними уявленнями – добра або зла безплотна, надприродна істота, яка приймає участь у житті природи й людини. 5. За релігійними уявленнями – безсмертна, нематеріальна основа в людині, що становить суть її життя і відрізняє від тварини; душа» [3, с.868].

У словнику В.Даля подано такі дефініції, які зафільмували когнітивно-психологічні і емоційно-онтологічні кореляції, властиві національній свідомості (і самосвідомості): «Дух – безтілесна істота, мешканець не речовинного, а істотного світу, безтілесний житель недоступного нам духовного світу. Відносячи слово це до людини, інші розуміють душу його, інші ж бачать у душі тільки те, що дає життя плоті, а у душі вищу іскру Божества, розум і волю, або ж прагнення до небесного» [1, с.503].

«Душа – безсмертна духовна істота, обдарована розумом і волею, в загальному значенні людина, з духом і тілом. Душа, також душевні і духовні риси людини, совість, внутрішні почуття. Душа є безтілесне тіло духу, у цьому значенні дух вище душі» [1, с.504]. Помічаємо, що до словникової статті «Душа» у цьому словнику подано примітку: «Дух і душа відділені тут у різні статті лише для зручності підшукування похідних» [1, с.504].

Образ *душі* в поезіях І. Огієнка набуває специфічних психолого-емоційних і семантичних обрисів. Душа –

1) це місце:

Я в завтра приймаю Причастя,
Й в душі заспіває весна, –
Моє це надзоряне Щастя,
Моя це Деснице ясна!..

2) це субстанція –

Свята Неділя – вся для Бога,
Нехай душа в цей день співає,
Вона Сумлінню остога, –
В Неділю Совість визріває!..

3) це щось живе, яка подібно серцю, знаходиться всередині людини –

Якщо сумуєш, милий брате,
Й нема душі твоєї спокою, –
Рятуєш Молитвою Святою,
І щастя матимеш багате!...

4) це «внутрішнє «я» автора –

Люби свого друга,
Немов себе самого,
Й душа твоя, Супруга,
Не житиме убого!

Крім того, у концепті знайшло віддзеркалення стародавнє значення слова «дзьх» – як дихання, і як дух, безтілесна суть. Наприклад:

Як хочеш Господа пізнати,
То в серці чистому шукай, —
Там Дух Святий і Божа Маги
Будують Праведному Рай!

Для прикладу:

І з Неба Дух у душу сходить,
І тихим голосом вітає, —
Й натхненне творче Слово родить,
Якого рівного немає!...

Часто поняття *душа* синонімічне поняттю *серце*, що, безумовно, пов'язано з уявленням про локалізацію душі в серці. Наприклад:

Молитва заспокоїть серце
І змучену злагодить душу, —
Як легіт ніжний на озерце,
Як холодок на спеку-сушу!

Якщо *душа* людини міститься в чистоті, їй ніщо не загрожує.

Палку Молитву Господеві
Душею широко складай,
Віддай себе до рук Творцеві, —
І зникне лютий сум украй.

Мова як дихотомічне явище перебуває в русі завдяки мовленнєвій практиці членів суспільства. Мовлення багатоманітне: існує в монологічному і діалогічному виявах, в усній і писемній формах. Скрізь воно відповідає екстралінгвальним запитам мовців добром найбільш придатних в конкретній мовленнєвій ситуації мовних одиниць. У поезіях Івана Огієнка це Душа, Бог, Божа Матір, віра, серце та ін.

Живна Молитва для Людини,
Немов для квітоньки роса. —
Коли із серця тихо лине
В відкриті Божі Небеса!...
Як тихий дощик на пустелю
Її оживлює й кріпить,
Отак Молитва творить скелю
З душі твоєї й серця вмить!...
Веде Молитва нас Угору
Й розмаєм пахне, як весна,
І душу спраглу неозору
Добром оформлює вона!...
Молитва з Господом єднає,
В душі від неї — тихий Рай,,
Молитва — щастя нам безкрає,
Як з серця летиться через край!...

Взагалі українська модель особистості ґрунтується на протиставленні *тіла* як матеріального компоненту людської суті *душі* як морально-емоційному ядру людини. І в цьому протиставленні пріоритетом володіє саме душа. У антитезі *душа-тіло* часто присутній мотив тісного зв'язку духовного і тілесного. Причому цей зв'язок двохсторонній. Усі ці ознаки є в поезіях Івана Огієнка.

Мій розум не пізнає бога,
Нема сильнішого від нього, —

Тому Господня путь-дорога
Веде в палати Трисвятого!
Мій розум не пізнає Бога, –
Проте душа і серце з Ним.

У період демократизації українського суспільства, пов'язаний передусім зі здобуттям нашої державою незалежності, відновився й активно розвивається у літературній мові конфесійний стиль. Разом з дослідженням багатьох питань, пов'язаних з ним, увагу науковців привернула проблема його лексичних зв'язків з мовою поезії.

Кожний функціональний різновид мови має специфічну організацію на лексичному рівні. Не є винятком і аналізований стиль, лексична база якого була майже сформована на початку ХХ ст. Але у зв'язку з витісненням релігії з усіх сфер суспільного життя України в радянський час конфесійний стиль надовго табується, втрачаючи всі права на повноцінний розвиток. Зрозуміло, що й удосконалення його на лексичному терені в цей час уповільнилося. Осередком розвою конфесійного функціонального різновиду української мови стає діаспора, представники якої зберегли неперервність його історії, однак віддалення від материкової України, тобто від природних умов розвитку, мало відомі наслідки.

Список використаних джерел:

1. Даль В.И. Толковый словарь великорусского языка / В.И. Даль. – М., 1989. – Т. 1-4.
2. Новий тлумачний словник української мови : у 4 т. / уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. – К. : Аконіт, 2001. – Т. 1.
3. Огієнко І. Ритмічність Біблійної мови / І. Огієнко // Віра й культура. – 1959. – Ч. 7 (67). – С. 3-8.
4. Огієнко І. Бог і світ / І. Огієнко. – Вінніпег : Видавництво «Наша культура», 1964. – 69 с.

The article is dedicated to one of the actual items – studying of confessional style poetry language, namely the poetry for children by Ivan Ohiyenko, who became one of the confessional style in Ukraine in the XX th century ancestors.

Key words: confessional style, concept «soul», religious poetry.

Отримано: 13.03.2015 р.

УДК 81. 112

Т. П. Мельник

*ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет
імені І. Я. Горбачевського МОЗ України»*

ПРОБЛЕМА УНОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ В МОВОЗНАВЧОМУ ДОРОБКУ ІВАНА ОГІЄНКА

У статті проаналізовано погляди І. Огієнка на процес унормування української літературної мови. Схарактеризовано чинники формування літературних стандартів.

Ключові слова: українська літературна мова, процес нормування, народна мова.

Сьогодні постійно ведуться дискусії щодо зміни норм на різних рівнях мовної системи, проте для здійснення таких трансформацій важливо осмислити основні засади нормувального процесу, закладеного ще на початку наукового опрацювання системи стандартизації сучасної української літературної мови. Ця проблема була особливо актуальною у першій третині ХХ століття.